

לפני שפירסם הסופר האנגלי י.ר. טולקין את הטריילוגיה שלו, "שר הטבעות", הקריא את ה"ספר, פרקים פרקים, בחוג של ידידים אנשי-עט שניתקראו "הקולמוסאים" והיו נפגשים בקבי-עות במשך שנים. מספר אחד מהם, כי כל-אימת שהגיע תורו של טולקין ונתברר שזה עתידים לשמוע עוד פרק על אותו מסע ארוך, היו אחדים מהם מתאנחים. דבר זה בא ללמדנו כי בכל קהל-קוראים ימצאו אי-אלה שאינם קולטים את טולקין. אך יש מקום להניח כי גם אלה שנהנו לשמוע את הפרקים לא חזו מראש שהספר עתיד לכבוש לבבות כה רבים. את ספרו של טולקין אימצו, למשל, צעירי ארצות הברית, והיו רבים שענדו סיכה עם הכתובת "פרודו חי" (פרודו הוא הוביט צעיר, גיבור הטריילוגיה). וכשבאתי לקנות את הספר בחנות של סטימצקי בתל-אביב, אמרה לי מוכרת צעירה: "ספרו של טולקין? עשר פעמים קראתי אותו!"

הספר לא זכה להצלחה מייד עם הופעתו. בהקדמה להוצאה העממית כותב פיטר ביגל כי עשר שנים עברו מיום שהספר יצא לאור עד לימים שנתפרסם ברבים. הסיבה, לדעתו של פ. ביגל, נעוצה בשינוי שחל באותו עשור ביחסנו ל"ספרות הבריחה", הספרות המכונה אסקיפיסטיה. בשליש

על הוביטים ואנשים

רות לבנית

הראשון של המאה נדרש הסופר להתמודד עם בעיות זמנו, וה"בריחה" נחשבה לו לגנאי. אך ככל שהחיים נעשו מודרניים יותר וקאפקאיים יותר, כן נסוגה ההשקפה הזאת. ובימינו, כאשר קיים מקצוע הנקרא "עתידות", ומשגשגת הספרות של מדע בדיוני, כאשר שום דבר שקיים במציאות אינו נראה יציב ובטוח, שוב אנו מאשימים את הסופר כשהוא בודה לו עולם משל עצמו.

"שר הטבעות" של טולקין איננו, מכל מקום, ספר עתידני. היפוכו של דבר: פניו אל העבר. גם אין בו מאומה מן המדע הבדיוני: בממלכה של טולקין אין הטכנולוגיה מפותחת. את האש מדליקים באבן-צור, ואת הדרכים עוברים ברגל או ברכיבה על סוס — ועל כן זה נמשך זמן רב. שבטים רבים מאכלסים את ארצו של טולקין — גמדים ובני-לילית, קוסמים ובני-אדם. וכמוכן גם ההוביטים: עם קטן שחי לו בפלך משלו ואשר טולקין המציאו, ואם תרצו, גילה אותו למעננו. לכל עם ושבת יש יחס רציני מאוד לעברו ולמסורת שלו, לכל אחד לשון משלו; אך גוהגת בממלכה גם "לשון אחידה" המשמש את כולם.

יש בספר יסודות פולקלוריסטיים — מעשה במלך שרחק מעמו ומארצו ובסופו של דבר הוא חוזר למלוך עליהם. יש בו יצורים מאגדות הצפון — טרולים, גמדים ובני-לילית. אך בעיקרו של דבר הוא ספר אנושי, וגיבוריו מתחבבים עלינו בשל פחדיהם וספקותיהם, שיקוליהם והכ-רעותיהם. לאמיתו של דבר מפאר הספר אותם דברים שאנו, בסתר-לב, מכבדים ומעריצים אותם: אומץ רוח, ידידות, נאמנות שלמה, עמידה מול קושי, שיחת-רעים ואוכל טוב, אילו ביקש סופר כלשהו לבנות עלילה ריאליסטית על

סמך הדברים האלה, היו אומרים עליו שהוא רומאנטיקן שאין לו תקנה. לא כן הדבר במציאות שיצר למעננו טולקין. כאן הכל אמין, הכל מתקבל על הדעת. תכונת האגדה שבסיפור מרשה לפאר את האצילות.

ואף-על-פי-כן אין הטריילוגיה של טולקין בבחינת אגדה של "היה היה"; אומנם אין היא אליגוריה של המציאות — וטולקין מדגיש את זאת — אך היא מושפעת מהתרחשו-יות. טולקין מעיד על עצמו שחי בתקופה קשה; הוא עבר את מלחמת העולם הראשונה, ועד שהגיע לגיל שלושים, כך הוא כותב בהקדמתו, נהרגו כל ידידיו הטובים, להוציא אחד. ובימים שבהם סיים את הטריילוגיה כבר השתוללה מלחמה עולמית שנייה, והוא נהג לשלוח פרקים מן הספר לבנו ששירת בצבא האנגלי בצפון-אפריקה. מלחמת הטוב נגד הרע, הכוח המושחת של השלטון, אומנם אלו בעיות נצחיות. אך מאחר שהספר נכתב בימי היטלר אין אנו יכולים שלא להרגיש באסוציאציות מציאותיות.

ואולם, הדבר המייחד את הספר גם בין סיפורי האגדה וגם בין סיפורי העלילה, הריהו העם הקטן שהוא, כאמור, המציא או גילה אותו: ההוביטים. ההוביטים הם עם זעיר שיש לו לוח שנה משלו ואורח חיים מוגדר ומעוגן במסורת, וכל מיני מינהגים נחמדים. למשל, בימי הולדת הם נוהגים לחלק מתנות במקום לקבל אותן. עם זאת דומים הם עד-להפליא לעדה קטנה של בני-אדם. אמת, הם מחלקים מתנות לאורחים בימי ההולדת; אבל לעיתים קרובות הם נוהגים, כמונו ממש, להעניק למישהו דברים שהם-עצמם קיבלו במתנה. הם אהבים, כמונו ממש, את הנוחות ואת החיים הטובים, ועם זאת הם יודעים להתגייס בעת צרה. הם אינם שואפים לחולל מעשי-גבורה — ובכל זאת שניי הוביטים צעירים, פרודו וסאם משרתו, נוטלים על עצמם את התפקיד הקשה מכל: להכחיד את טבעת העוצמה.

בתום השליחות הם חוזרים גיבורי העלילה לכפרם — וכאן נפרדות דרכיהם. סאם מתחתן ומוליד בנים ובנות, ולימים הוא מתמנה להיות ראש-עיר של הוביטון. ואילו פרודו אדוניו, פרודו האמץ, הגא והמיוסר, פרודו בעל תשע האצבעות, שוב אינו מוצא לו מקום בחיים הרגילים. הוא קם ויוצא שנית לדרך, ונכנס לעולם האגדה

אני בשלי

